

החסיד שהקים חומה בפריז

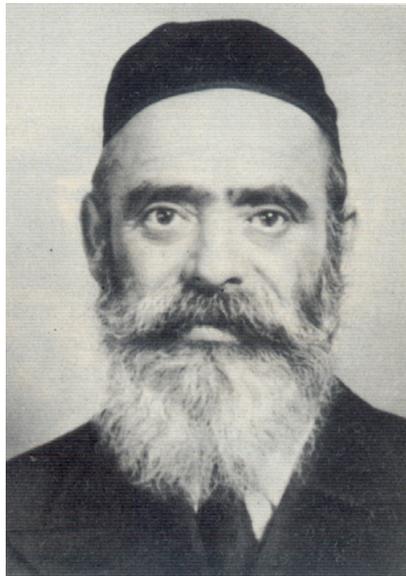
לדמותו של הגאון החסיד
רבי שמואל יעקב
רובינשטיין זצ"ל

אב"ד פריז

מחסידי קאצק לומאז' – גור,

מחבר הספרים הנודעים

'שארית מנחם' ו'שמן לנר'

בהקשר לעיר פריז, ידועה האמרה החסידית המפורסמת בשם האדמו"ר מבעלזא זי"ע, שכשיהודי מחליף את סגנון סגירת הכפתור בצווארון הולצתו לפי רוח הזמן, מעשהו גורם ליהודי בפריז להשתמד, וכמו"כ מפורסמת המעשייה אודות החסיד שבא לרבו לפני נסיעתו לפריז לרגל עסקיו, ובצאתו בקשו האדמו"ר, אנא, זקוק אני לאויר מכויים שניתן להשיגו אך ורק בפריז, ובמטותא ממך אל תשוב ריקם מבעדי זה.

כמובן שהחסיד כשהגיע לפריז בראש מעייניו היה להשיג לרבו את האויר, ועסקיו ירדו לדרגה שניה בעדיפות, והנה פלא, החסיד לא הצליח להשיג את האויר בשום פנים ואופן, וכשחזר למדינתו ונכנס לקבל שלום מרבו, התנצל בכל לשון אפשרית של הצדקה שעל אף כל מאמציו לא הצליח למלא את מבוקשתו של רבו, חיך האדמו"ר לעמתו והפטיר, כלום חושב אתה שהאויר שקונים בעירי לא מספיק טוב, רצוני היה שבהיותך בעיר פריז הפרוזה, דמות דיוקני תהיה לנגד עיניך.

כבואנו לציר ולשרטט קווים לדמותו היחודית והרב גונית של הגאון החסיד רבה של פריז זצ"ל, דומה כי בניגוד לאמור לעיל, עולם הפוך ראינו כאן, הרי שיושב לו איש בפריז, ולא רק ששומר על כל תג של מלה ורמז ששמע מרבתי, ולא רק שיוצר מסביבו אי גדול ממדים של קדושה תורה וחסידות, מוקף חומה בתוך היס השחור של פריז, ורבים השיב מעוון, אלא שיהודים שוחרי תורה וחסידות צמאים עד היום הזה לדבריו המופלאים שהעביר כנתינתם מרבתי הקדושים והוסיף להם מסביב ענן קטורת שריחו נישא למרחוק.

ביהילה של קאצק

הרב זצ"ל נולד בשנת תרמ"ח לאביו החסיד רבי ירמיהו מנחם הי"ד מחשובי חסידי בית קוצק-לומאז בעיר ביאלה, ומתלמידיו של הגאון רבי זאב נחום בורנשטיין זצוק"ל, רבה של ביאלה ובעל ה"אגודת אזוב", ואביו של כ"ק מרן ה"אבני נזר" מסוכצ'וב זי"ע.

יחד עם אביו הסתופף בצלו של כ"ק מרן האדמו"ר רבי צבי מלומאז זי"ע, שהיה בנו של כ"ק האדמו"ר מרן רבי דוד מקאצק זי"ע, ונכדו של השרף מקאצק זי"ע, כעשרים ושש שנים עד לפטירתו, ולאחר מכן קבלו את מרותו של בנו כ"ק מרן האדמו"ר רבי אברהם פנחס משדליץ הי"ד

זי"ע. בחצרותיהם נמנה רבי שמואל יעקב זצ"ל על יקירי החסידים, כאברך למדן מופלג, ושנון, ומושלם בכל המעלות, ולא זהו ידו מתוך ידו, ובעקבותיו נמשכו חסידים רבים להסתופף בצל האדמו"ר משדליץ, במוצאי שבת סליחות שנת תרפ"ו שהיתה השבת הראשונה להכתרתו כאדמו"ר, עבר הרב זצ"ל לפני התיבה לסליחות ראשונות. מנעוריו עד לנשואיו, ומעברו עקב כך לעיר קונסטנטיין, למד הרב זצ"ל תורה אצל הגאון החסיד רבי נח שחור זצוק"ל מביאלה, חותנו של כ"ק מרן האמרי אמת זיע"א, ומגדולי חסידי קוצק וגור, שניהל ישיבה גדולה בביתו, ממנה יצאו תלמידים למאות ואלפים ונחשב לאחד מגדולי מרביצי התורה בפולין, ורבים מרבי פולין וגדוליה נמנו על תלמידיו.

על תקופת לימודיו זו כותב הוא בהקדמה לספרו "שארית מנחם" שבה מתנצל כי הספרים שהוא מדפיס זה בניגוד לחינוכו בדרך חסידות קוצק. "ובפרט לפי רוח הסביבה שבה נתגדלתי ונתחנכתי בין חסידי קוצק זלה"ה, מי שמע שם או ראה שיאמר כי הוא זה ראוי לדרוש ועוד, – ליקח עט לכתוב למשמרת, סביבה שכל עניני אנכיות ואביזריהו היו מהם והלאה, ובל יראה ובל ימצא בגבולם כי לולא זאת הלא הייתי רושם למזכרת, והייתי ביכולת כהיום הזה, להוציא לאור מהחידושים שנתחדשו בעת השיעורים שזכיתי ללמוד אצל מורי ורבי המובהק, הגאון חסידא ופרישא, רבי נח שחור מביאלא זצ"ל, חמיו של האדמו"ר מגור זצוק"ל, שבמשך ארבע שנים לא זזתי מפתח ביתו, ומדי יום ביומו למדנו בבוקר שיעור גפ"ת ד' שעות, ואף בשבתות וימים טובים לא פסקו השיעורים, רק היה אז השיעור ברמב"ם, ולעת ערב באתי כדי לילך עמו בטיוול, אשר זה היה טיוול בפרד"ס, ז"א תורה וחסידות, ואף השיחות חולין היו מלאות תורה ויראת שמים.

ולולא זאת האדישות לכתוב למשמרת, הלא היו ת"י תלי תלים חידושים נפלאים והיו כהיום הזה לאור עולם ולמשיב נפש, כי היה גאון אדיר עמקן נפלא, אמנם רובא דרובא לא באו בכתובים לא ממנו ולא מתלמידיו מטעם הנ"ל, ואף המעט מיעוטא דמיעוטא שכתבתי והיו אתי למשמרת, גם אלו נאבדו ונשטפו בהגלים השוטפים שעברו עלינו ר"ל, וחבל על דאבדין".

הגעתו לפריז

בשנת תרצ"א, לא מאהבת הרבנות, הגיע הרב זצ"ל לפריז, לביקור משפחתי, וקהלת "עטרת ישראל" שנקראה פאסאזש-קושנער-שוהל, שמוהו כאלוף ועטרה לראש. בית כנסת זה לא היה גדול ביותר, רוב החברים בו היו יהודי פולין וגאליציה, אולם במהותו וכחו היה זה ביהכנ"ס הנכבד ביותר שבפריז, היות ושום ביהכנ"ס אחר לא הכיל בקרבו, מספר רב כל כך של שומרי שבת כביהכנ"ס "עטרת ישראל", והוא היה למוקד עבור כל בני התורה והיראה של העיר פריז.

כל יהודי שומר תו"מ שנקלע לפריז, ידע שמקומו המתאים הוא ביהכנ"ס "עטרת ישראל", שם נערכו סעודות לימי הילולא של צדיקים ואדמו"רים, שם למדו את הדף יומי, ובניגוד למראהו החיצוני המצומצם, היה זה כמין מבצר אדיר ממדים ליהדות ומפעלי ציבור. בספריו מוקיר הרב זצ"ל תודה עמוקה למתפללי ביהכנ"ס וראשו, שקבלוהו בסבר פנים יפות, ועל עצמו קורא הוא שהיה מיסדו הרוחני של ביהכנ"ס.

בין מתפללי ביהכנ"ס נמנו חסידים מופלגים ושרשיים, מבית היוצר של חסידות פולין וגאליציה, והרב זצ"ל שלא

באקס לה בען עם הרב משה לעבל זצ"ל

מרצונו ומבלי משים היטלטל לפריז, העתיק לכאן את אורת הקדושה והחסידות, שבה היה שקוע כל ימיו, ויצר חוג חסידי בתוככי פריז, והמשיך את אותה אורת החיים שהיה רגיל בפולין, בהסתופפו בחצרות ה' רבותיו הקדושים לבית קאצק'לומאז, והוא זצ"ל עמד ודרש שיחות חסידיות, וראו זה פלא החוג הולך ומתרחב והקהלה נעשית המרכז של החסידות בפריז. מנהגו היה לדרוש מדי שבת בשבתו לפני קהל המתפללים, ובהיותו מבורך בכוח הסברה נדיר, ידע לכלכל את דבריו בחכמה ותבונה. כל דרשותיו משולבות היו בהברקות גאוניות ורעיונות חסידיים עמוקים, אותם נשמ לקרבו מפי רבותיו ויתר קדושי וגאוני פולין, והכל נאמר בסגנון המאפשר אפילו לקהל "עמך" להבין, וקהל השומעים הלך וגדל משבת לשבת.

כמו"כ הנהיג שיעור בין מנחה למערב בימות החול, וזו היתה תופעה נדירה בפריז, שיהודים יסבו ביום חול פשוט מסביב לשולחן, וילמדו במתינות את הדף היומי.

מעביר מסר

דרשותיו לא היו רק לשם דרשות, ובכל דרשה היה מסר אותו העביר ומגמתו היתה להשיג הישג מעשי מקהל שומעיו, ולחסן את רוחם בפני הרוח הבלתי מצויה שנשבה בעיר, והשירה את פירות העץ הרחוק מהעץ עליו גדלו, ואכן רבים השיב מעוונות חמורים ומהתבוללות, והכל הודות לכך שבדבריו הנפלאים ידע לקלוע אל הנקודה הגנוזה שבכל לב יהודי.

מכח היותו איש בעל חכמה ובעל כח משיכה אישי אדיר, נמשכו אליו אנשים מחוגים שונים, שהוא נעשה לאיש סודם הממתיק את הבעיות והשאלות של הרבה משפחות יהודיות בפריז, שראו בו את ידיים הקרוב ביותר, וביתו נעשה הכתובת עבור כל יהודי שחיפש אוזן קשבת, ולב מבין לסבלותיו ונגעיו.

(אגב קהלת "עטרת ישראל" שרדה את מלחמת העולם השנייה והשתקמה, ולאחר המלחמה כיהן בה פאר ברבנות הגאון רבי חיים אלתר פנט זצ"ל אב"ד רמת אביב-שיך מוניס).

בין המלחמות

בתקופת מלחמת העולם גם עליו עברה כוס היגונים והלענה, במשך שנים אחדות היה במחבא. בתחילה בעיר ניס ולאחר מכן בעיר ליאון. בהיותו כמעט ללא ספרי קודש, קיים את הכתוב "לולא תורתך שעשועי כי אז אבדתי בעניי", וכתב ללא הרף חידושי תורה ומאמרים רבנים מהם הדיס לאחר מכן בספריו. גם שם עמד במסירות נפש בראש בית כנסת מקורתי ודרש שם דרשות נלהבות וחיוק ברכיים כושלות שלא להתייאש, ותמיד היה במורל גבוה, והבטיח ליהודים "שהנאצים ינחלו מפלה והיהודים יחזרו לירושלים", ועודד את הפרטיזנים להלחם בנאצים.

יחד עמו בתחילת שנות השואה שהו בניס הרבנים הגאונים רבי מרדכי שוחטמן זצ"ל מחשובי רבני פריס ונציג אגודת הרבנים דפולין בצרפת. ורבי ישראל אלעזר הופשטיין זצ"ל, כ"ק האדמו"ר מקאזניץ, שהיה רב אגודת הקהלות בשנים האחרונות לפני המלחמה, ומשם ניהלו את ענייני היהדות, והוציאו הוראות הלכתיות כיצד להתנהג בעת צרה זו במשך השנה ובחג הפסח, ואף הדפיסו הגדה של פסח שכתבו בכתב יד.

בזיו"ש נשא את הרבנית מרת יוכבד ע"ה זילברברג שעמדה לימינו בכל עת בניהול הבית הגדול.

אחד הספרים הבולטים שהיו לו שם היה הספר "עקדת יצחק" הקדמון, ואכן בספריו שהדפיס לאחר מכן, צולל הוא לרוב במימיו האדירים ודולה מהם פנינים מאירות. באותו זמן שהה באותו איזור כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש רבי מנחם מנדל זי"ע, וכתבי מקורות מספרים, כי הרבי שאל לדעת הרב זצ"ל, בפרוס חג הסוכות, האם צריך להסתכן עבור השגת אתרוג לקיום המצוה. הרב זצ"ל הסתפק בתשובתו ולא פסק, אולם הרבי זי"ע, נעלם לכמה ימים, וחזר עם שני אתרוגים ואחד העניק לרב זצ"ל. במסירות נפש שמר על הצלם היהודי והיה היחיד כפי שמעידים יהודים שזוכרים את אותה התקופה שלא נגע בזקנו ופיאותו.

כשוך המלחמה אור הרב זצ"ל, כנבר חלציו, ופנה מיד

הרב זצ"ל

לשקם את הקהלה בצותא עם רבנים נוספים דגולים כמו הרב ש.ז. שניאורסון הרב שטערן, הרב זילברשטראם, הרב לעייבעל, הרב ליכטנשטיין, והרב קינסטלינגער כולם זצ"ל, ופה אחד נבחר לרב הקהלה החרדית אותה יסד כמה עשרות שנים קודם, הגאון רבי יואל הלוי הרצוג זצ"ל אביו של הרב הראשי הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל.

הוא הצליח לגבש את הקהילה ולקוממה מעפרה. ארגן מחדש את בית הדין יחד עם הרה"ג ר' חיים יעקב ליכטנשטיין זצ"ל, מזכיר ועד הרבנים, שפעל בכל שטחי החיים היהודיים כן יסד מחדש את ועד הכשרות והקים בתי ספר, וביתו הפך לכתובת לפליטי החרב האודים המוצלים מאש, שמצאו בביתו הפתוח לרוחה, מנוח, ולימינו עומדת בכל פעולותיו הרבנית מרת חוה ע"ה. כן עמד בקשר הדוק עם משפ' שטרנבוך שעסקו בהצלת

” ולא רק שיוצר

מסביבו אי גדול ממדים

של קדושה תורה

וחסידות, מוקף חומה

בתוך הים השחור של

פריז, ורבים השיב מעוון,

אלא שיהודים שוחרי

תורה וחסידות צמאים עד

היום הזה לדבריו

המופלאים שהעביר

כנתינתם מרבותיו

הקדושים והוסיף להם

מסביב ענן קטורת שריחו

נישא למרחוק

יהודים בתקופת השואה, והיה פעיל בהצלת ילדים שהופקדו ונשבו בידי הנאצים בתקופת המלחמה.

בשנת תש"ז, כאשר האניה "אקסודוס" היטלטה בלב ים כשעל סיפונה אלפי יהודים פליטי חרב שלא הורשו להיכנס ארצה, דאג הרב זצ"ל לאוכל כשר עבור אנשיה, ולחולים ולתשושים שביניהם התיר עד שיסופק להם האוכל הכשר להישמע לחוות דעת הרופאים שהיו באניה, כדין פיקוח נפש, ושיגר להם מכתב מרגש בענין, להרגיע את רוחם.

ראויה להיזכר לטובה, בתו, מרת טריינה (טניה) קלוטשטיין ע"ה, עסקנית ההצלה החשובה שהצילה יהודים רבים בתושיה בשנות המלחמה, ואחרי המלחמה עמדה לימין הפליטים והצילה ילדי ישראל מידיים נכריות, במסירות נפש.

מקום לתפילתו

את מקום תפלתו קבע לאחר המלחמה בבית הכנסת הגדול ברח' פאווה, שעל יד "הפלעציל" המפורסם, וכלפני המלחמה עומד הוא שוב שם, על משמרת הקודש איתן ומלא מרץ ועוז, מזהיר בפקחותו ובחכמת חייו, מוסר שיעורים כסדרם ברוב כשרונו, ושופע באהבת הבריות ומחזקם ומשמחם.

בשטח הכשרות הראה הרב זצ"ל ממש נפלאות, והצליח במה שלא הצליחו קודמיו. הכשרות בבית המטבחים היתה נתונה בהשגחתה העיקרית של הקונסיסטואר והיא הרבנות הצרפתית, המורכבת מרבנים דוברי צרפתית וילידי צרפת, ולא ניתן עד אז לאף רב אחר דריסת רגל בבית המטבחים, כולל הרב יואל הרצוג זצ"ל, והרב רובינשטיין היה הראשון ששכר את המנופול הנ"ל, ועקב הלחץ הקשה של אלפי הפליטים הדתיים, נאלץ הקונסיסטואר להרשות להרב רובינשטיין זצ"ל, לבקר ולהשגיח בבית המטבחים בכל עת מצוא.

הרב זצ"ל הזמין שוחטים חדשים יראים ושלמים לשחיטת בקר ועופות, העמיד משגיח מיוחד לבדיקת החלפים, עד שהשחיטה בפריז היתה תחת השגחתו הקפדנית המליאה של הרב זצ"ל. כמו"כ הוא החל לאסור את מכירת חלק האחוריים, למרות המנהג שרווח עד אז בפריז, ולא ניתן הכשר לקצב שהכניס חלק זה לחנותו. ע"י ועד הרבנים פעל "הועד למען העגונות", באופן יעיל ביותר, בכדי לפתור את בעית העגונות, שלאחר המלחמה כידוע היתה בעיה מכאיבה ותכופה עד למאוד, וכבר בשנים הראשונות שלאחרי המלחמה, הצליח הועד שעמד בקשרים עם גדולי הרבנים בכל העולם, וביחוד עם הרב שלמה דוד כהנא זצ"ל, אחרי מאמצים כבירים שנעשו במסירות נפש ולשם שמים, לשחרר כחמש מאות נשים מכבלי עיגון, ולאפשר להם לחדש את חייהן ולהקים משפחות בישראל, ובהם בתים שנבנו עם גדולי ומאורי ישראל.

סידור קידושין וגטיין היה אך ורק תחת סמכותו, ואגודת הקהלות שתחת מרותו היתה הפוסקת המוסמכת היחידה בשטח זה. ונפלאה היא עדותו של סופר הגיטין בבית הדין הרה"ג ר' דוד יפרח שליט"א מירושלים, שמתאר את אימת הדין של הרב זצ"ל ביום סידור גט, לא אכל ולא שתה ותוארו כמלאך אלקים, זהיר בכל פרט ופרט כדי שהכל יהא קב ונקי, ואם התעוררה איזו שאלה, במשך ימים לא נח ולא שקט לעיין בדין עד שהתחזרו לו שהכל היה כשורה.

מקווה מהודרת הקים לקהלה ומימיה מי גשמים בלבד. כמו"כ הקים עולה של תורה ועמד לימין הרבנים הרב חייקין זצ"ל מתלמידי החפץ חיים זי"ע"א, והרב משה לעייבעל זצ"ל שהקימו את ישיבת חכמי צרפת, בעקס לה בען, ומפעם לפעם נסע לשם וחיוק את התלמידים בדרשותיו. בין התלמידים היה הג"ר נפתלי פיינגבוים שליט"א, שדרשתו של הרב מהדהדת עד היום באזניו וזוכר אותה.

יש לציין כי במקביל לקבלתו של הרב רובינשטיין זצ"ל, פעלה בפריז הקהלה הותיקה "קהל עדת יראים" בראשות הג"ר אליהו מונק זצ"ל, ושיתוף פעולה פורה היה ביניהם כדי אחת, קהלה זו היתה בעיקרה מורכבת מצרפתים ויוצאי גרמניה והולנד.

בנוסף לשיעורי הרבים ודרשותיו בביהכ"ס הגדול ברח' פאווה, היה מוסר שיעורים בביתו, לסטודנטים של

למוקירי זכר הרב שמואל יעקב רובינשטיין זצ"ל בעל 'שארית מנחם'

מאחר ואנו מצויים בעיצומה של עבודת עריכה של מאמרים שעדיין לא נדפסו, מתוך כתב ידו של הגאון הנודע רבי שמואל יעקב רובינשטיין זצלה"ה רב דאגודת הקהלות רחוב פאווא פריז, ולפני כן רבה של קהלת עטרת ישראל פאסאז' קושנער, פריז, בעל מחבר הספרים הנודעים "שארית מנחם" ו"שמן לנר", מבקשים אנו מכל מי שיש תחת ידו חידושי תורה, מאמרים, מכתבים, וכן עובדות מפרקי חייו, וכן פרטים אודות הקהלות הנ"ל ומפעילותו הברוכה בהם. לשלחם לתד. 8247 אשדוד, או לדוא"ל: ialbert10@gmail.com פלא' 0573181077

וממליצים עליו את האמור "מה לך אצל אגדות כלך לך אצל נגעים ואהלות", אולם כאמור הוא העדיף להרבות את חלק הדרוש בספריו, מתוך שליחות שראה להגיע אל כל שדרות העם שומעי לקחו, ולהצית בהם את אש היהדות ולהצילם מרדת שחת.

ספריו הקנו לו שם בעולם התורני והחסידי, ועד היום הנם נכסי צאן ברזל, מרכיב לעיניי בהם, ולדלות מהם את ההברקות המתוקות והגאוניות, השוכים את לב ואוזן שומעיהם. מקום נכבד מייחדים להם התורות והאמרות ששמע בעצמו או מאביו החסיד רבי ירמיהו מנחם הי"ד, מפי האדמו"רי"ם מקאצק ולאמאז, וספריו הם כנראה המקור היחיד להרבה מתורתם, ואתה הקורא חש כאילו אתה עומד אתו ושמע את הדברים היוצאים מפיהם, ובזכותו נשארו הדברים לדורות.

בנוסף לרבותיו הקדושים, הכיר וגדל בצלם של גדולי עולם נוספים, כדוגמת רבה של ביאלה הגאון החסיד רבי שמואל לייב ז"ק זצוק"ל, מתלמידי החידושי הרי"מ זיע"א, שהיה מפורסם לבעל מופת. האדמו"רי"ם המפורסמים לבית ביאלה עיר מולדתו. האדמו"ר בעל הבית אברהם זצוק"ל שהיה חתנו של האדמו"ר מלאמאז זצ"ל, ומידידיו הקרובים של הרב זצ"ל, האדמו"ר רבי איציקל מפשווארסק זצוק"ל,

האוניברסיטה בפריז, בגמרא ובענינים כללים בערכי היהדות, רישומם היה ניכר עליהם, והרבה סטודנטים נעשו לשומרי שבת ותורה ומצוות, והתקרבו יותר ליהדות השורשית.

תחת הנהגתו המשיכה, שגשגה, גדלה והסתעפה הקהלה, ונהיתה לקהלה הראשית של כל הפליטים והמהגרים ממזרח אירופה, והרב רובינשטיין זצ"ל, היה האישיות הרבנית המוסמכת, שדבריו וחווות דעתו מכריעה בכל הענינים השייכים לחיי הדת היהודית בפריז.

כן הפך שמו להיות מפורסם גם מחוץ לגבולות צרפת ונעשה כתובת בינלאומית עבור כל המוסדות הרבניים עולם, ופנו אליו בכל ענין ובעיה מסובכת בכדי לשמוע את חוות דעתו.

ודבר לא יאומן קרה, שזכתה פריז ובראשה עמד רב מהטיפוס הותיק והעתיק, היודע את משימתו ותפקידו בשעה רבת אחריות זו, ובכל נימי לבו עומד הוא הכל על משמרתו, שעדתו תנוהל בדרך ה'.

בתוקף עמידתו על משמר היהדות בעוז ללא ויתור על קצהו של יד בהלכה, עמד בקשר של שאלות ותשובות בבעיות שעמדו על הפרק, עם פוסקי הדור כה"מנחת יצחק", ה"חלקת יעקב", ה"שרידי אש", להבחלה" בעל ה"משנה הלכות" שליט"א, ועוד רבים, ותשובותיהם אליו מופיעים בספריהם עם תוארים מופלגים כערכו הרם.

בצל צדיקים

רבו האחרון האדמו"ר מלומאז-שעדליץ זצוק"ל הי"ד נעקד"ה. הרב זצ"ל שכאמור היה נטוע עמוק בחצרות ה' החסידות לבית קאצק שחתכה בבשר החי, וניקרה את הגידים מכל סיג ופסולת בכל אישיות ומהותו, ותורתם תורת אמת היתה בפיו לבו ומוחו, לא מצא מרגוע לנפשו וחיפש את שאהבה נפשו, ונקשר בעבותות לכ"ק מרן האדמו"ר ה"בית ישראל" מגור זיע"א, שמלך בירושלים.

מפעם לפעם שם פעמיו לארה"ק, להסתופף בצלא דמהימנותא, ולכלל הסובבים אותו אמר בהתפעלות זהו ממש קאצק בהתגלמותה. הבית ישראל זיע"א, מראה לו חיבה יתירה, יושב הוא מהראשונים במלכות, ונכנס לקודש פנימה לקידושא רבא ולסעודות שבת, שומע ברטט את אמרות קודשו, וכדי לא לאבדם מעלה הוא אותם עלי כתב למשמר ומוכרת, ואף את ידידיו ותלמידיו מוכה הוא בדברי קודשו, כע"פ ובמכתביו הרבים אליהם, ודברי הרבי זי"ע עבורו, הנם תורה הצריכה לימוד.

ומספר הרה"ח ר' ש.א.ג. הי"ו מלידי פריז, שמיד לאחר הלוייתו של הרב זצ"ל, נכנס לרבי להיפרד טרם צאתו מירושלים, ולשאלת הרבי האם הכיר את הרב ענה בחיוב, וכי אף זכה לקבל ממנו מכתבים, האדמו"ר הפטיר לעומתו במלים נדירות, ונתן לו להביץ כי היה רחוק מלהכירו.

בביקוריו בארצה"ק היה נפגש עם רבים מגדולי ישראל, וידידיו הותיקים, חסידים ואנשי מעשה משרידי הדור הישן, והיו ממתיקים שעות ארוכות שיחות בתורה ובחסידות ובשיחות חולין של ת"ח הצריכה לימוד, ויו"ט היו עושים לו בבואו. וכפי שמספר הסופר הדגול הרב אהרן סורסקי הי"ו, שכשהיה מגיע לכ"ק האדמו"ר בעל ה"נתיבות שלום" היה קורא לבחורים מהישיבה שישמעו גם הם את נועם שיחותיו.

הדפסת יצירותיו

בשנת תשי"ד, נעתר להפצת ידידיו והחל בהדפסת יצירותיו הגאוניות בסדרת הספרים "שארית מנחם" ו"שמן לנר", המכילים דרשות ומאמרים לפי סדר פרשת השבוע, מועדים, שמחות, הספדים ועוד נושאים שונים. בספרים אלה הראה את רוב חילו וכוחו בתורה ובמכמניה, וכן באים לידי ביטוי הנהגת חייו לפי דרך החסידות הצרופה, ובאמנות נפלאה משלב הוא אמרות חסידיות חריפות הזקוקות לימוד, שתדיר תיבל אותם בדרשותיו להמון העם. הוא ירד אל העם והעלה אותם אל המסר שבאמרות אלו.

בהקדמתו, מתנצל הוא כי הדפסת דברים ופרסומם זה בניגוד גמור לדרך שבה גדל והתחנך בחסידות קאצק, אולם מאחר ונשתנה הדור והתקופה, מוצא הוא חובה לפרסם דברים, למען חזק ברכים כושלות שלא הכירו את הדורות הקודמים, ולמען הדורות הבאים שיבואו.

גדולי ישראל ידידיו, הסכימו נלהבות ושגרו לו מכתבי ידידות על ספריו תוך שהם מעריכים את רוב חילו בתורה,

בלשכת הרבנות בפאריז עם הרבנים והגאוני"ם: רבי יעקב קפלן; רבי אליהו מונק; רבי יהודה לייב שטרן; רבי חיים אלטר פאנעט, שהיה רב בית הכנסת 'עטרת ישראל' בפאריז

כבוד גדול ומספר רב עשו לו במותו, וכמו שמסר סופר "המודיע" בפריז באותם ימים רבבות יהודי פריז ליווהו בדרכו האחרונה, והמשרטה נאלצה לסגור רחובות בעת מסע ההלוויה.

ארונו הועלה לארצה"ק, ונטמן בהר המנוחות בחלקת הרבנים בסמוך לקברו של הגה"ק רבי מנחם זמבא הי"ד, כשאלפי ישראל מלוים אותו בראשות כ"ק מרן ה"בית ישראל" זיע"א, שהשתתף בהלוויה עד אחרי סתימת הגולל.

על אף שעברו כיוכל שנים מפטירתו, הרי שתורתו קיימת, וספריו לא יורדים משולחן הלומדים וההוגים בתורה ובחסידות, ומרכיב לצטט מהם ולהביא דברים בשמו, וכל מי שהכירו וזוכרו, מזכירו בהערצה וחיבה כיאה לאדם שעמלו היה בתורה וחסידות והנהיג את צאן מרעייתו במסירות ואהבה, ונפטר בשם טוב מן העולם.

לאחר פטירתו מילא את מקומו כרב אגודת הקהלות הגאון רבי חיים יעקב רוטנברג זצ"ל אביו של יבלחט"א הגאון רבי מרדכי רוטנברג שליט"א המכהן פאר כיום כרבה של פריז, וכרב ביהכ"נ ברח' פאווה.

פריז היהודית של היום בתודה להשי"ת, הנה גדולה עשרות מונים מפריז של התקופה לפני שנות דור. החומה שהקים הרב זצ"ל וחבר ידידיו הרבנים הגדולים, הוסיפו לה נדבכים ושטחה הוגדל, הזורעים בדמעה ברנה יקצורו, ויהודים רבים מצרפת ומחוצה לה מזכירים בכל עת כי עמוד האש בדמות דיוקנו של הרב זצ"ל שהלכה לפניו, היא שהציתה והחזיקה את הניצוץ היהודי שבתוכם שלא יכבה ולו הם חבים את עולמם הרוחני.

ועוד שאי אפשר לפרוטם כי רבים הם. בספריו מרבה הוא להביא תורות, אמרות וסיפורים מאשר שמע וראה מהם, ומעלה את הדברים עלי גליון מעשה אומן.

בספרו 'שמן לנר' מביא הוא את שיחם ושיגים של האדמו"ר בעל ה'אמנות משה' מאלכסנדר ובנו ה'אמרי מנחם' זיע"א ששהו עמו יחדיו בתקופה בה חיבר את הספר במעין מרפא 'וויטעל' בצרפת.

בנוסף לספריו שהדפיס בחייו, נמצאים עתה בעריכה מאמרים בנושאים שונים העומדים ברומם של עולם, כדוגמת, חיצוניות ופנימיות, בנים ועבדים, עבודת וחירות, מחשבה ומעשה, תשובה תפלה וצדקה, ברכת כהנים, כבוד התורה כבוד שמים וכבוד הבריות, דרכי הדרוש, ונטפי התחזקות, בהם הוא מאריך ומעמיק בנושאים אלה לאורכם ולרחבם בדרך הפרד"ס, ומראה נפלאות וע' פנים בתורת המחשבה והחסידות ושאר השבילים שנתברכה בהם היהדות, והנך עומד ומשתומם מרוחב דעתו ובינתו, וביותר מאורח חייו ומחשבתו כחד מחסידי קמאי, שמוצב ארצה וראשו מגיע מעלה. כן מצויים עדיין רבים מכתביו שטרם נערכו, ומהם שנכתבו בהיותו במחבא בשנות השואה, ונתקיים בו "תורה שלמדתי באף עמדה ליי", וכמו"כ, מה שהעלה עלי כתב לאחר מכן, ואי"ה עוד חזון למועד להדפיסם ולהוציאם לאור עולם כיאה להם.

בשנותיו האחרונות שאף לעבור להתגורר בקביעות בארצה"ק, ועשה את ההכנות לכך, ואף ביקר בארץ לעתים תכופות, אולם לא הספיק להגשים את תוכניתו ובי"א אדר תשכ"ד, שבוע לאחר שחזר מביקור בארצה"ק, נדם בפתאומיות לב הארי החי בעיר פריז.